

Список використаної літератури:

1. Нерсесянц В.С. Філософія права. – М., 2006.
2. Неновски Н. Право и ценности. – М., 1987.
3. Фуллер Л. Мораль права. – К., 1996.
4. Рікер П. Право і справедливість. – К., 2002.
5. Гегель Г. Філософія права. – К., 2000.
6. Козюбра М.І. Право як явище культури // Право та культура: теорія і практика. – К., 1997.
7. Братасюк М.Г. Ціннісний підхід до права в контексті сучасної правничої методології // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 11.
8. Чефранов А. Поняття цінності як основа правової аксіології // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 9.
9. Бородин І.Л. Право, свобода, справедливість – співвідношення понять // Науковий вісник НАВСУ. – 2002. – № 3.
10. Бандура О.О. Цінність як сутнісна характеристика права // Науковий вісник Української академії внутрішніх справ. – К., 1996. – № 2.
11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р.
12. Радбрух Г. Філософія права. – М., 2004.
13. Братасюк М.Г. Власність як чинник розвитку правової реальності // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 5.
14. Гришук О.В. Людська гідність в праві: філософський аспект: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. – Х., 2008.

Надійшла до редакції 29.11.2010

ТКАЧЕНКО Л.І., здобувач

(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 346.543 : 338.24

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ СИСТЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Забезпечення ефективного реагування на сучасні ризики, небезпеки та загрози інвестиційній безпеці є одним із пріоритетних завдань економіки. Тому важливою умовою проведення дієвої політики щодо забезпечення інвестиційної безпеки є формування її понятійно-категоріального апарату та використання науково обґрунтованих методик аналізу, прогнозування та нейтралізації реальних і потенційних загроз, попередження виникнення нових деструктивних чинників впливу на інвестиційну безпеку.

Ключові слова: *понятійно-категоріальний апарат, небезпека, ризик, загроза, інвестиційна безпека.*

Обеспечение эффективного реагирования на современные риски, опасности и угрозы инвестиционной безопасности является одним из приоритетных заданий экономики. Поэтому важным условием проведения действенной политики по обеспечению инвестиционной безопасности является формирование ее понятийно-категориального аппарата и использование научно обоснованных методик анализа, прогнозирования и нейтрализации реальных и потенциальных угроз, предупреждения возникновения новых деструктивных факторов влияния на инвестиционную безопасность.

Ключевые слова: *понятийно-категориальный аппарат, безопасность, риск, угроза, инвестиционная безопасность.*

Providing of the effective reacting on modern risks, danger and threat to investment safety is one of foreground jobs of economy. Therefore the important condition of effective policy realization in providing of investment safety is forming of its concept vehicle and using of scientifically-reasonable methodologies of analysis, prognostication and neutralization of the real and potential threats, warning of new destructive factors of influence on investment safety.

Key words: *concept vehicle, danger, safety, risk, threat, investment safety.*

Мета будь-якого цивілізованого суспільства полягає в досягненні певних національних інтересів через гарантування економічної безпеки. Однією зі складових економічної безпеки є інвестиційна безпека, яка гарантує здатність суспільства і держави підтримувати і відтворювати механізми реалізації та захисту національних інтересів для прогресивного розвитку. Оскільки сучасне економічне становище України характеризується зниженням обсягів виробництва,

збитковістю більшості стратегічно важливих підприємств, глибокою структурною деформацією вітчизняного виробництва, то вже сьогодні необхідно приділяти значну увагу питанням, пов'язаним із інвестиційною безпекою, способам і методам активізації інвестування, вивченню умов створення сприятливого інвестиційного клімату, залученню інвестицій та їх ефективному використанню на усіх рівнях: держави, галузі, регіону, підприємства.

Проблеми забезпечення інвестиційної безпеки були і залишаються головними складовими забезпечення сталого економічного розвитку, тому знайшли своє відображення у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: О.І. Барановського, І.А. Бланка, В.В. Бочарова, О.С. Власюка, В.О. Василенко, О.В. Гаврилюка, В.М. Гейця, В.П. Горбуліна, М.Д. Джонка, Я.А. Жаліло, С.І. Пирожкова, А.І. Сухорукова, В.О. Точіліна, Дж. Р. Хікса та ін.

Вивчивши питання інвестиційної безпеки, з урахуванням аналізу офіційних документів, вітчизняної та зарубіжної літератури, зазначимо, що однією з її головних проблем є недосконалість понятійно-категоріального апарату, а саме відсутність однозначного визначення та застосування сукупності таких термінів, як загроза, ризик, небезпека, встановлення їх взаємозв'язку між собою тощо. Отже, сформулюємо власну позицію щодо визначення наведених понять.

Відповідно до «Методики розрахунку рівня економічної безпеки України», затвердженої наказом міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007 р., інвестиційною безпекою є такий рівень національних та іноземних інвестицій (за умови оптимального їх співвідношення), який здатен забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку при належному рівні фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів [1].

Ми притримуємося тієї точки зору, згідно з якою природу безпеки складає природа речей – об'єктивний процес реалізації активного начала у становленні речі. Феномен безпеки виникає як специфічна форма визначення існування якого-небудь об'єкта щодо небезпеки. У розумінні людей феномени небезпеки і безпеки є однопорядковими. У них лише оформлюються різні відносини [2, с. 36-52].

Отже, природу безпеки складає природа речей. Тому в об'єктивному сенсі безпечно є тотожним схоронності (збереженості) природної визначеності буття, а будь-яке заперечення природи речей для них небезпечно.

На думку О.П. Дзьобань, в об'єктивному змісті справді безпечно для речі лише те, що визначене її природою. Небезпека, у свою чергу, тотожна антиприродному визначенню. Проте слід зазначити, що феномен “безпека” виникає й існує також як форма суб'єктного визначення. Є всі підстави стверджувати, що за своєю сутністю феномен безпеки – це суб'єктне рефлексивне визначення (оформлення) існування, опосередковане відсутністю небезпеки [3, с. 194].

Відповідно до «Термінології науки про безпеку» В.М. Заплатинський зазначає, що небезпека – це можливість виникнення обставин, за якими поле, матерія, інформація чи їх сукупність можуть так вплинути на певну систему, що це призведе до погіршення чи унеможливлення її функціонування та розвитку.

Передумовою настання небезпеки становить ризик. Спробуємо більш докладно розглянути це явище, так як сьогодні важливого значення набуває вивчення та прогнозування майбутнього, невизначеність якого зумовлює імовірність ризику.

Наукові уявлення щодо ризику склалися поетапно. Загалом історія розвитку теорії економічного ризику нараховує кілька століть. Разом із тим інтенсивного розвитку вона набула протягом останніх кількох десятиліть. Це явище почали вивчати статисти, економісти, юристи, математики. Поняття ризику з'явилося у військовій, економічній, демографічній, медичній, отологічній, правовій та інших галузях наук.

Ризик є невід'ємною складовою людського життя. Він породжується невизначеністю, відсутністю достатньо повної інформації про подію чи явище та неможливістю прогнозувати розвиток подій. Ризик виникає тоді, коли рішення вибирається з декількох можливих варіантів і немає впевненості, що воно є найефективнішим [4, с. 17-21]. На сьогоднішній день залишається гострою проблема прийняття рішень та запровадження дій, спрямованих на зменшення ризику оскільки позбутися його взагалі неможливо. Ситуації, коли відсутній ризик, в економіці майже не зустрічаються. Сутність феномена економічного ризику, його розуміння як імовірності настання непередбаченої ситуації, що виникає в процесі діяльності суб'єкта, може спричи-

нити відхилення від поставленої мети і характеризується невизначеністю інформації, яку використовують при прийнятті управлінського рішення.

При ситуації ризику існує можливість кількісно і якісно визначати ступінь імовірності того або іншого варіанта, і її супроводжують три умови:

1. Наявність невизначеності.
2. Необхідність вибору альтернативи (включаючи відмову від вибору).
3. Можливість оцінити ймовірність здійснення альтернатив.

Більшість ситуацій, яким притаманний ризик, є важко прогнозованими та контрольованими, тому усунути ризик повністю майже неможливо. Імовірність і неминучість ризику для інвестиційної діяльності зумовлені різними факторами:

- свободою дій підприємця;
- орієнтацією підприємницької діяльності на одержання високого прибутку;
- діяльністю фірм у конкурентному середовищі.

Як вітчизняна, так і зарубіжна література приділяє багато уваги визначенню терміна "ризик". Наприклад, «ризик (за В. Далем) – це дія «без точного розрахунку, яка підлягає випадковостям» [5, с. 91]. Дещо інше трактування поняття «ризик» дає С.І. Ожегов. У його знаменитому словнику російської мови термін «ризик» визначається як "... дія на вдачу у надії на щасливий вихід ...". Отже, «дія» (ризик) може виникнути тільки там, де є діяльність. Немає діяльності – немає і ризику. Поняття «у надії» означає, що той, хто займається діяльністю, котра пов'язана з ризиком, розуміє ситуацію і передбачає можливі наслідки. Тільки той, хто прогнозує, має право говорити про ризик. З цього випливає, що ризик є прогностичною категорією. Поняття «на вдачу» охоплює розуміння того, що діяльність здійснюється, виходячи з якоїсь конкретної мети. У свою чергу мета, котра ставиться і потім досягається (або не досягається), є бажаною, виходячи зі слів «на щасливий вихід».

Найчастіше зустрічаються такі визначення ризику:

1. Імовірність збитків чи втрат.
2. Імовірність невдачі чи втрат, що пов'язано з конкретним напрямком дій.
3. Імовірність небажаної події.

Під фактором ризику розуміють рушійну силу, яка здатна породити небезпеку або призвести до збитку. Джерела небезпеки – це умови і фактори, що приховують у собі речі та явища. Вони за певних умов самі собою в різній сукупності виявляють негативні наміри, деструктивну природу і за своїм генезисом мають природне, техногенне і соціальне походження.

Слід зазначити, що поняття ризику досить часто інтерпретують як загрози і навпаки. Це поняття також по-різному визначається різними авторами. Досить повний аналіз різних трактувань цих термінів можна знайти в роботі А.Б. Качинського «Безпека, загрози і ризик: наукові концепції та математичні методи» [6].

Різниця між поняттям „ризик” та „загроза”, на наш погляд, полягає у тому, що поняття „ризик” пов'язують із величиною збитку та імовірністю його одержання у разі реалізації загрози. Це дозволяє кількісно оцінити результати реалізації загрози у вигляді збитку, що є більш зрозумілим для економістів. Проте для отримання достовірних оцінок також необхідно проводити й додаткові дослідження.

Щодо визначення небезпеки, то поняття „загроза” має залежне значення. „Загроза” – це кінцева стадія несприятливих умов, після яких спричиняється шкода.

Так, серед загроз інвестиційній безпеці України можна виділити такі:

- недостатня мотивація до інвестиційної діяльності у різних груп економічних агентів;
- нестабільність політичної ситуації;
- зменшення частки прибутку у джерелах фінансування інвестицій;
- підтримання високої прибутковості фінансових операцій;
- обмеженість доступних фінансових ресурсів;
- відсутність ефективних механізмів трансформації заощаджень населення в інвестиції;
- збереження високих інвестиційних ризиків;
- відсутність перспективної інвестиційної стратегії;
- ризикованість довгострокових вкладень у реальний сектор;
- значно занижена оцінка українських акцій;

– недостатній контроль за виконанням галузевими підприємствами зобов'язань із погашення іноземних кредитів, отриманих під гарантії уряду;
– невміння вітчизняних бізнесменів реально оцінити ринок, розробити відповідну схему маркетингу, гарантувати повернення витрат у короткі строки.

Таким чином, виходячи із поняття безпеки як стану захищеності (кого-небудь, чого-небудь) від загроз, ми можемо визначити інвестиційну безпеку країни як стан її захищеності від загроз економічного характеру, тобто стан, за якого є можливість відтворювати науково-технічний та інтелектуальний потенціал нації; здійснювати розширене відтворення основного капіталу; підтримувати конкурентоспроможність економіки; гарантувати зростання ВВП на рівні завдань соціально-економічного розвитку і міжнародного співробітництва; створювати стратегічні резерви; долати депресивні явища у регіонах країни; зберігати і відновлювати природні ресурси; утримувати на безпечному рівні екологічні параметри.

Отже, для забезпечення економічної та інвестиційної безпеки найважливішим завданням є виявлення, ідентифікація та вимір факторів небезпек, ризику і загроз, яких у природі існує безліч.

Виходячи з вищезазначеного, можна дійти таких висновків:

– по-перше, існує значна кількість факторів ризику, небезпек, загроз та інших обставин, що впливають на стан економіки;

– по-друге, у залежності від умов розвитку економіки (галузі, підприємства та ін.) значущість тих чи інших факторів може змінитися;

– по-третє, усі фактори ризику, небезпек і загрози можуть бути згруповані за різними класифікаційними ознаками.

Характерною ознакою реалізації інвестиційного процесу є можливість виникнення певної ризикованості та непередбачуваності подій. Проте за умов проведення дієвої політики зі своєчасного виявлення, вивчення, ідентифікації та класифікації усіх можливих видів небезпек, реальних і потенційних загроз можна до певної міри передбачити (скоригувати) інвестиційну діяльність, виокремити та структурувати джерела ризику, мінімізувати (усунути) негативний їх вплив, досягнувши від них економічного й соціального ефекту.

Список використаної літератури:

1. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджена Наказом Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007 р.
2. Рыбалкин Н.Н. Природа безопасности // Вестник Московского университета. – Сер. 7: “Философия”. – 2003. – № 5. – С. 36-52.
3. Дзьобань О.П. Національна безпека в суспільствах транзитивного типу: Монограф. – Х., 2004.
4. Алексеюк Л. Ризик – один із факторів формування прибутку // Економіка. Фінанси. Право. – 2000. – № 4. – С. 17-21.
5. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні. – К., 1998.
6. Качинський А.Б. Безпека, загрози і ризик: наукові концепції та математичні методи. – К., 2004.

Надійшла до редакції 21.12.2010

